Lutsyk, I
Pravda vse horoiv

PG
3948
L893P73
1920
c.1
ROBA

Digitized by the Internet Archive
in 2009 with funding from
John and Mary A. Yaremko Foundation

http://www.archive.org/details/pravdavsehoroiuo00luts

ПРАВДА ВСЕ ГОРОЮ

образ з життя народа зі співами в 3=ох актах

НАПИСАВ

РОМАН СУРМАЧ.

Ціна 25 центів.

З друкарні „Свободи",
83 Grand St., Jersey City, N. J.
1920

Presented to the

LIBRARY *of the*

UNIVERSITY OF TORONTO

by

PETER POTICHNYJ

Lotsyk, I
Pravda vse horoiu

ПРАВДА ВСЕ ГОРОЮ

образ з життя народа зі співами в 3-ох актах

НАПИСАВ

РОМАН СУРМАЧ.

ЦІНА 25 ЦЕНТІВ.

З друкарні „Свободи",
83 Grand Street, Jersey City, N. J.
1920

ОСОБИ:

Іван, господар.
Петро, заступник війта.
Данило, господар.
Григорій „
Тарас „
Ганна, дочка Івана.
Оксанна, подруга Ганни.
Проць, пяниця.
Химка } баби.
Мотря }
Гершко, жид-арендар.
Никола, парубок.
Мартин, парубок.

Мущини, жінки, дівчата, парубки, музики

Діється на селі.

LIBRARY
MAR 3 0 2000
UNIVERSITY OF TORONTO

АКТ І.

(Громадська канцелярія. На середині образ цісаря. На боці стіл закиданий паперами, попід стіни лавки).

СЦЕНА І.

Іван, Петро Данило, Григорій (сидять і пикають люльки, Петро на-пів глухий раз по раз нюхає табаку).

Данило: А хто таке бачив в громаді, га?

Григорій: Громада не приймаєся! На що нам клопоту.

Іван: Щож таке? Таже говоріть!

Григорій: Що сталося? Біда! Хочуть заводити нові порядки, записуються на якусь читальню!

Іван: Але то біда! Читальня! а нам нащо? Мало то податків платимо? (До Петра). Щож ви на то, куме заступце?

Петро: Га? що кажете?

Данило: Кум питає, що ви на тоту читальню, що Мартин з Тарасом заводять в селі? Війта тепер нема, то ви і радьте.

Петро: Радити? Так! Ну зажийте табачки! А я не позволю і конець! Не позволю!

Григорій: Ой той Мартин! Напитає він громаді біди! Десь як вернув з війска, то ані кінця, ані міри. Тілько в книжках би шпирав і в ґазетах. А на що тобі того? До доброго не доведе!

Данило. А кум Іван ще і дочку сватали би за него.

Іван: Правда, я думав о тім, бо хлопець до роботи добрий; так щож, коли кум Петро повдо-

віли, то най вже буде по їх волі, най беруть мою дівчину тай конець.

Григорій: Певно, тож се честь; дочка іде за господаря, заступцю, а кум певно ще і війтом стануть! Може ні, куме Петре?

Петро: Що? Я не позволю, я тут маю право, го, го, го!

Данило: А з тими читальниками зробимо конець, і вже! Громада не хоче біди...

СЦЕНА II.

(Вбігає **Гершко**).

Гершко: Ну, є тут пани радні? Ой вай! Я так з ногами бігало, що меніся аж серце задихало! Що таке сталося в громаде?

Іван: Тиж, жиде, асесор, то ліпше знаєш!

Гершко: Що я знає! Я рано стало викидати пяне Проць за двері, а тут іде Асафат, тай кричить: Пане Гершко, — ну, бо я пан таки, — і каже: Мартин читальня якесь робить! Я ся так злякало, що лишило Проць під лавке, а саме прибігло тут на раде.

Данило: Та відай щось хочуть робити.

Гершко: Що то є хочуть, що то є? Яке воно право має у громаде? Тут ми є радні і пан підвуйцє? Неправда, Петре, що?

Петро: Правда, правда! Добра табака, а як в носі крутить! А... свята правда... апчих!

Іван, Данило, Григорій (разом): На здоровлє!

Гершко (на боці): А трісло би ти, дурне глухман!

Петро: Я скажу, і так має бути! Я тут голова! Не позволю і конець!

Гершко: То треба дати знати на суд, то бунтаціє, то буде прийти жандарми і заведуть той Мартин і Тарас на сто літ повісити на тонке галузє з грубе мотузок.

Петро: Так! Ая, ану табачки, хе, хе, хе!

СЦЕНА III.

(Входять задихані **Химка і Мотря**).

Химка: Ой, пропало!

Мотря (плаче): Бідна моя головко!

Химка: Хиба умирати треба.

Мотря: Ой лишечко моє!

Данило: Та що сталося?

Химка: Нещастє, тяжке, велике!

Гершко: Кажи, ти пискате бабе, чого кричиш, що сталося?

Мотря: Записали!

Химка: Бігме записали!

Григорій: Хто, кого записав?

Мотря: Або я знаю, кого! То було так!

Химка: Чекайте, кумо, я то ліпше скажу!

Мотря: Ні, я-ж бачила і чула. Я скажу!

Химка: А...

Гершко: Замкни губе, ти довгоязике! Най Мотря каже!

Мотря: Сиджу я з моїм Прокопом на приспі, сиджу, тай балакаю. За що то я балакала... Ага! за кумину курку. Ні, за торічні бараболі... Ні...

Іван: Бог з тобою жінко! Що балакала, то балакала, то меньше з тим.

Мотря: Сидимо, аж ось іде Мартин і каже:

Гершко: Що каже, ну що каже? ну!

Мотря: Каже: куме, запишіться на читальню! А я скочила, тай кричу: А зась тобі до нас, в нас, хвалабогу, ще тамтого тижня закутник взяв два кожухи і подушку!

Данило: А він?

Мотря: Пійшов дальше. А я до куми, а з кумою до ради, ратуйте, бо біда на громаду.

Гершко: Яке біда, ми не позволимо, тут є я і заступцю і рада, будемо йому гнати і вже.

СЦЕНА IV.

(Входить **Проць** — пяний).

Проць: Мельдую послушнє, що мене Сура викинула за двері, а я прийшов до громади по право.

Химка: А пійдеш ти пянюго! Нещастє моє! Завязала я собі долю з таким чоловіком!

Проць: А я завязав собі світ з такою жінкою!

Данило: Та воно нема що робити, треба радити, як би спекатися біди з громади. Щож ви Петре?

Петро: Що! я табачку нюх, нюх, а ви люльку пик, пик! Не позволю! Ні! не позволю! Я тут маю право!

Гершко: Знаєте що? Ходіть до мене, там пійдемо до ванкір, я буду вас частувало, а ви будете заплатити і буде раде, ну що?

Проць: Добре жид каже! Гершунцьо має рехт! Ходім, ходім!

Петро (до Івана): Та хиба ходім! А ви, мій тестю дорогий?

Іван: Не рад я, та хиба вже з вами. Ну то ходім!

Данило: Як треба радити, то треба, ходім!

Химка: А ми кумо, що?

Мотря: Або я знаю? Може би пійти? Е, ходім!

Химка: Ну, ходім.

(Виходять наперед **Гершко, Іван, Петро, Данило, Мотря, Проць** пхається до дверий, **Химка** тручає його і виходить послідна).

СЦЕНА V.

Чути спів слабший, чим раз сильнійший і близший (на ноту пісні „Отче наш", музика О. Нижанковського).

Боже всевишний Ти будь всé з нами,
Замірам добрим Ти все щасти,
На наше небо покрите тьмами
Сонце, погоду ясну зішли!

(На сцену входять **Тарас, Мартин, Ганна, Оксанна, Микола,** кількох селян, пару дівчат, жінок, дітий; всі уставляються по середині, неустаючи однак співати).

Любов, надія і віра сильна
Нехай між нами всеся святить:
Праця тривала, наука пильна,
Най нас сполучить, най нас скріпить!

До Тебе Отче днесь улітає
Мольба горяча в неба чертог,
Прийми ї Боже, най світ спізнає,
Що ми все з Богом і з нами Бог!

(Всі розходяться, мущини сідають на лавках, жінки і дівчата стоять по другій стороні. Тарас і Мартин стають на переді сцени з правого боку, Ганна по переду дівчат).

Мартин: Дорогі братя і сестри! Бог пощастив нам! Статути нашої читальні вже затверджені. Потреба нам вибрати голову нашого товариства, я думаю, що всі пристанете на чесного і щирого нашого Тараса. Чи згода?

Всі: Згода!

Тарас: Дякую вам за честь незаслужену. Дякую за се, що не зважали ви на то, що я чоловік бідний, а є тут богатші від мене. А тепер приймаючи сю честь, прошу вас і молю: кріпімся в імя Боже, лучімся в одно; нехай читальня наша не буде тілько на папері, а нехай буде для нас дорогою до розуму, бо де розум, там і гаразд.

Мартин: Правда се щира. Що неділі, а хочби й що вечера будемо тут збиратися, читати, співати, провадити чесні розмови. І якось буде воно. Правда, ворогів маємо много, але всі вони спізнають, що правда за нами і з невірних станутъ найвірнійшими. В касі читальні будемо складали гріш до гроша, а сотик в добрих руках буде множитися в десятеро.

Тарас: Коби тілько з Богом, а все гаразд буде!

Мартин: А ви, дівчата, що? Не злякаєтеся татів, мамів, що!

Ганна: Чого нам лякатися? Миж хочемо тілько діла доброго, а за добре то і потерпіти варта.

Микола: Е що там тати, мами! Ліпше посидіти тут в читальни, як у Гершка гуляти та хляти брагу.

Тарас: І танець не лихий, нераз і ми погуляємо собі тут, злого нема в тім нічого, коли чоловік сам не домішує до него гріха!

(Тарас підходить до других господарів, дівчата між собою говорять. Мартин підходить до Ганни).

Мартин: Ганно! нові хмари тягнуть на наше небо! Може не знаєш о тім, що отець твій хоче конче висватати тебе за заступцю, Петра. Пропадуть, здаєсь, всі наші надії.

Ганна: На Божу волю здаймося, Мартине! Я чула о тім, що лихі люди радять се батькови. Але я маю в Бозі надію, що Він відверне від мене злидне се нещастє.

Мартин: А коли батько опреся при своїй волі? Ганно, чиж могла би ти завязати собі свою долю?

Ганна: Не о мою іде долю, вона в руках божих. На земли не шукати нам щастя, говорили отець духовний нині на проповіди. Однак колиб батько конче домагав ся від мене, щоби я пійшла за Петра, я не могла би вчинити того, бо в тім нема волі божої. Так мені порадили нині отець духовний.

Мартин: Я дякую тобі Ганно, що вляла ти нову надію в моє серце. Так! здаймося на волю Бога, а Він нас потішить.

Тарас (підходить до них): І щож молоді так заговорилися? Можебисьмо що заспівали, то веселійше всім нам стане.

Мартин: Добре, заспіваймо щось веселого.

Микола: За козака Торбу!

Один з парубків: Ні! співаймо за сліпу Парашку!

Оксанна: За жида!

Кілька голосів: За жида хочемо, за жида.

Мартин: Най буде за жида. Зачинаймо.

(Нота: „Як мні було літ" — пісня народна).

Я ся Гершко називаю,
Я жидівську кепел маю,
Маю діти, маю жінки,
Ходжу собі міт патинки!

Як в патинки буде діри,
То я з ґоя зідру шкіри.
І патинки залатаю
І маюфес все співаю!

Що ґой сіє і збирає
Я в кешені все то має,
Ґой голодний клепле в зуби,
А я куґель беру в губи.

Яби право таке дало,
Щоби хлоп не присягало.
Бо як ґой не буде пити,
З чого Гершко стане жити?

Но ґої ся збунтували
І корчмище обминали,
Шахрай Гершко аж з торбами
З села утік з бахорами.

Микола: Мудрий жид! А знаєте, що мені на гадку впало?

Мартин. Но, що таке?

Микола: Можеби ми всі в неділю, на Службі Божій присягли на горівку? Що, згода?

Всі: Згода, присягнемо!

Тарас (сміючись): А з чого Гершко буде тоді жити?

Мартин: Не журімся! Знайдуться такі, що будуть клепати в зуби, а робити на него! А тепер сідайте всі, маю тут цікаву книжочку, перечитаю вам дещо.

(Всі сідають, Мартин бере книжочку, нараз входять: **Петро, Данило, Григорій, Іван, Химка, Мотря, Проць і Гершко).**

СЦЕНА VI.

Петро: Що тут таке? Я теє не позволю!

Мартин: Витайте, панове радні! Певно прийшли до читальні записатися. Приймаєм з цілого серця.

Данило: Не глузуйно паничу. Ми маємо за громаду дбати і не хочемо клопоту.

Тарас: На читальню ми маємо позволеннє від староства. От і папір. (Дає папір Петрови).

Петро (до Данила): Ага є папір!

Данило (дає Григор.): Дивіть, щось то є!

Григорій: Письмо! Є і печатка! (Дає Іванови).

Іван: Я не письменний.(Дає Гершкови).

Гершко: Що папір! То може страшпорт на худобе! Ми будемо дати знати до староства, що то кумедіє таке.

Тарас: Чого ти жиде мішаєшся?

Гершко (висувається наперед і кричить): Що, чого? Я тут асесор, я рада! Я маю за громаде стояти...

Мартин: Не кричи, жиде, бо... (Гершко ховається за Химку і Мотрю).

Петро: Ми тут рада, а я заступця. Я не позволю!

Химка і Мотря: Так ми тут рада!

Данило: В громадській хаті не вільно жадної кумедії! Розумієте!

Проць: Диви, мудрі! Я на тій лаві ще парубком дістав 25 буків, а вони тут сидіти сміють!

Петро: Виносіться відси.

Тарас: Добре вам вільно нас прогнати. Але дай Боже, щоби не пожалували того! Не дивуюся нікому, але вам, куме Іване, ви чоловік мудрий...

Іван: Я за громадою стою, громада великий чоловік!

Гершко: Що то казати, виносіться відси! Таке так!

Мартин: Таж пійдемо! Тепер літо! На толоці станемо збиратися!

Химка: Падоньку мій! Та там мій підсвинок пасеться, ще запишуть!...

Мотря (до Мартина): Ані мені важся! Там куми підсвинок пасеся, я тобі очи виберу! Спробуй тільки!

Тарас: Бог з вами! У мене хата всіх помістить. Ходім там, там наше право! Але прийде хвиля і для нас, ми вернемо тут, коби тілько не запізно для громади.

Петро: Я не позволю! Я голова, а так!

Гершко: Я асесор!

(Всі читальники стають по правій стороні, противники по лівій).

Хор читальників:

(Нота: По морю, по морю).

Пійдемо, пійдемо, сли гоните нас,
Но вернем, повернем в щасливший сей час!
А поміч небесна чей нас ще вспоможе,
Ходім, ходім, ходім в Імя Боже!

(При послідних словах всі читальники виходять).

СЦЕНА VII.

Гершко (вибігає на перед сцени): А шляк зол діх трефен! Паскудне читальнє! А що тепер буде?

Проць: Тепер ходім до жида!

Данило: А ви Петре що? Ходім до жида.

Петро: Я голова! Ходім до жида!

Григорій: Таки правда! Ходім до жида. А ви Іване?

Іван: Та вже мушу тримати з вами! Ходім.

Гершко: Таке правда! Там будемо радити! А потому пан заступця Петро буде пійти в свати до кум Іван і конець!

Мотря: Там то раз: Ходім кумо!
Химка: Бігме — до жида.
(Всі виходять як в сцені IV. — Завіса паде).

——o——

АКТ II.

(Сцена представляє хату Івана. Стіл, лавки, образи).

СЦЕНА I.

Ганна (сама): Боже мій, Боже мій! Як тяжко бється серце в грудях. Нема надії для мене. Батько рад конче видати мене за Петра. І чиж я винна, що моє серце вибрало другого, що другий мені наймилійший? Та що діяти? Ніяка сила не зневолить мене віддатись за Петра, хоч кілько прикростий прийдеться мені витерпіти від батька мого? Не дармо каже пісня:

Цвила рожа при долині,
Та прохожий ї зірвав,
Снилась доля сиротині,
Та сповнитись сон не мав.

Красна рожа вскорі звяла,
Хтось ї кинув на смітник,
Доля дівчини пропала,
За нелюбим йде їй вік.

Листки рожі облетіли,
І по цвіту ні сліду,
І в могилу люди скрили
Сиротину молоду.

(При кінци входить **Мартин**).

СЦЕНА II.

(Мартин і Ганна).

Мартин: Сумна твоя пісня, Ганно!
Ганна: Бо не веселе і серце! Леда хвиля ожидаю сватів від Петра. Отець не рад би, та і він в

біді. Письма з банків приходять одні по других, батько числить на то, що віддавши мене за Петра, при його помочі очистить майно з довгів.

Мартин: Коби тілько лиха! На се була би рада і о тім буде батько твій ще знати. Але коби я знав тільки, що ти останеш мені все вірною!

Ганна: Мартине, я клялась тобі раз святою любовю! Нема сили на світі, котра би зневолила мене зломити тоту віру.

Мартин: Вірю тобі! а вірю також, що Бог нас не опустить! Він батько, Він опікун наш і на Него надіємося. А тепер пращай моя мила, я спішу до праці, дай Боже, щоби в щаслившу подибались ми хвилю.

(Виходить).

СЦЕНА III.

Ганна (сама): Боже всемогучий! Твоїй опіці я піддаюся. Ти будь мені батьком і помочю, на Тебе тільки одного я надіюся — Амінь.

СЦЕНА IV.

(Оксанна і Ганна).

Оксанна: Сестричко; сумну вість несу я тобі! Нині вибираєся Петро в свати до тебе! Що пічнеш ти з тим старим дідом?

Ганна: Не бійся сестричко! Бог мене не лишить, Петрови відхочесь сватів.

Оксанна: А твій батько?

Ганна: Я все була слухняна і сповняла волю батька. Але неволити власного серця не можу. Не хочу троїти собі життя, за Петром зледащіло би і місто слави Божої принесло би нещастте. А тепер сестричко, ходи, пійдемо до тебе, там бодай виплачусь до волі.

Оксанна: Ходи голубко! та тільки не плач, бо слези твої ранять мою душу.

(Виходять).

СЦЕНА V.

(Іван і Гершко).

Гершко: Но, і що Тарас казало?

Іван: Та що казав! Радив мені, щобим конче віддав Ганну за Мартина. Мартин хоче спродати два кусні свого поля і сплатити мої довги, обняти цілу господарку.

Гершко: А ви би слухало таке дурне слово?

Іван: А щож? Хлопець добрий, роботящий, та найби там...

Гершко: Хто таке думало робити? Той Мартин, то небезпечне дуже! Воно з книжками водиться, громаде бунтує! Йому буде до арешту дістатися! Воно би і вас спроцесовало! А за Петром то для вас гонір! Заступає війта і війтом буде! А богате, а статочне! ой вей, ой вей!

Іван: А скупий! Мені би гроша треба, от тоті банки тиснуть чоловіка! А з Мартином діло легке.

Гершко: Я вам буду сказати мудре слово! Я для вас як для рідне брат! Я вам буду пожичити на мале процент на того довг гроши, а ви дайте Ганке за Петро, і буде добре все. На що вам клопоту з таке Мартин від читальні?

Іван: Та хиба най буде по твому! Скажи Петрови, най присилає за ручниками.

Гершко: Він вже й жде у мене з сватами. Я йому буду кликати. А що буде, як дівке не схоче?

Іван: Не бійся, Ганна дитина добра, не спротивиться волі батька. В тім моє вже діло.

Гершко: То я лечу чим скорше! А ви тут чекайте на свати і на молодий.

(Відходить).

СЦЕНА VI.

Іван (сам): Таки так буде ліпше. Дівчину віддам за чоловіка старшого, статочного, а сам дальше господарити буду на своїм. Не добре то брати на своє сміттє нового господаря, та ще якогось

непевного. Кажуть, жид лихий, а от пожичити хоче! Видно добра душа. Но, щож нема десь Ганни, треба би упоратись на принятте гостий.

(За сценою чути голос Данила:)

Господар дома?

Іван (підходить до дверий): Дома, просимо гостий в хату!

СЦЕНА VII.

(Входить **Данило, Григорій,** за ними **Петро.** Данило тримає під пахою хліб, Петрови з обох кишень виглядає фляшка).

Григорій: Дай Боже!

Іван: Дай Господи щасливо! Що скажете добрі люди?

Данило: Бачите, ми ідемо з далекого світа і ведемо з собою от того (показує на Петра) молодого князя. Шукаємо для него княгині. Тай прийшлисьмо до вашої хати. По що нам дальше шукати. По доброму слові тому, дайте дівчину молодому.

Іван: Раді ми гостям, раді, у нашій громаді. Виж честь нам зділайте, та за стіл сідайте.

Григорій: Ми хліб святий несемо, на столі кладемо. А молодий для княгині, має щось в фляшині. А щоб згода була між нами, повяжіть нас ручниками.

(Кладуть хліб, а Петро ставить горівку на столі).

Іван: Ще час і на то, дівча десь пійшло, зараз прийде. Я гостям рад з душі, прошу розгостіться!

(Всі сідають).

Петро: То можеби тимчасом смикнути горілочки. Га?

Данило: Можна би! А ви (до Григ.) куме що?

Григорій: Так, щоби горло протерлось!

Іван (дає чарку, кладе ніж і сіль на стіл): Частуйтесь здоровенькі.

(Данило наливає до Петра, здоровкаються і пють).

СЦЕНА VIII.

(Входить **Химка і Мотря**).

Химка: Дай Боже! І натрафили на свати!

Мотря: Нехай же вам щаститься з роси і води, щобисьте сто літ куме Петре з молодою жінкою жили.

Петро: Хе, хе, хе. Я не позволю, я голова! Пийте кумо! пийте!

Химка (беручи чарку): А деж молода?

Іван: Десь вийшла, зараз прийде!

Химка: То хиба до вас, кумо!

Мотря: Пийте здорові!

(Пють раз у раз).

Данило: А колиж весілле?

Іван: Нема що відкладати! Завтра до єгомостя. А ви Петре що на то?

Петро: Та! я? я хоч і нині до вінця, хе, хе, хе! Пийте кумо, пийте!

Мотря: А тепер би і вам, куме Іване, за чим оглянутись.

Іван: Бог з вами! Де мені до того!

Химка: Чому? таки конче треба, як так самому.

Григорій: Та певно без ґаздині біда.

Мотря: От Безніжка повдовіла, ще і не стара.

Химка: Та що вам? Пятьдесять років!

Мотря: О! о! о! тільки сорок девять.

Химка: Коли пятьдесять!

Мотря: Якіж ви кумо капосні!

Химка: А ти яка? Що? Заслинена, ти...

Мотря: Я! я! ти відьмо! Злодійське насіннє...

Данило: Цить баби! Не сваріться! Пийте кумо до куми Мотрі.

Химка (пє): Та хиба дай вам Боже!

Мотря: Та дай нам, любенька моя кумочко! Здоровенькі були!

СЦЕНА IX.

(Входить **Гершко,** за ним музики, звичайні, кількоро людий).

Гершко: Ну і я прийшло на свати! І музики є, щоби заграло на наші молодята, щоби сто літ жили, таки так. А дівки де?

Петро: Зараз прийде! Сідай Гершуню, сідай.

Гершко (витягає фляшку): Я принесло могорич, пийте на здоровлє!

Мотря: Кумо! хиба будемо свахами! Заспіваймо для молодої сватешної. (До музики): Заграйте мені такої сумної, бо мені так тяжко!

Спів жіночий.

Ой чогож та березенька
Чого похилилась,
Ой чогож то Ганусенька
Тяжко зажурилась!

Похилилась березенька,
Бо лисття не має,
Зажурилась Ганусенька,
Бо хлопця кохає.

Не хилися березенько,
Зацвитеш весною,
Не журися Ганусенько,
Твій хлопець з тобою.

Химка: Ей музики! заграйте мені ще сумнійшої, от тої:

Ой гоп гопака,
Бо я з роду вже така,
Як музики лиш почую,
Не вздержуся а танцюю,
Ой гоп гопака,
Бо я з роду вже така!

(Лапає Данила і йде з ним крутениці).

Мотря (за той час плаче тяжко): Лихо моє, лихо, яка я бідна!

Петро (пів пяний): Таки так! (До Мотрі): Гей кумо, ану ходім! Погуляймо.

(Обоє гуляють).

СЦЕНА X.

(Входить **Проць** — пяний).

Проць: Є музики! А я зачув, та з корчми, ге, ге, ге!

(Підходить до стола і дудлить з фляшини).

СЦЕНА XI.

(Входить **Ганна**).

Гершко (до музики розложивши руки): Ша! прийшло молода!

Петро (підходить до Ганни): Ге! ге! ге! Моя жіночка! Правда, що ти мене будеш любила!

Ганна: Що се вам старому чоловіку не встидно зачіпатись?

Петро: Га?

Іван: Слухай моя доню! От чесні люди прийшли засватати тебе за Петра. Приймиж честь тоту і подавай ручники!

Ганна: Тату, яж казала вам, що ніколи не бути сьому. Радше в воду, як за Петра.

Химка: Дивіть! а то дурна! не хоче.

Гершко (до Івана): Що то не хоче? Мусить!

Іван: Ганно! я тут господар! Я твій батько! Що скажу, то мусить бути!

Ганна: Так, ви мій батько! Прикажіть що хочете, я вас послухаю, як тілько літ слухала, але не зневолюйте мого бідного серця.

Петро: А вона що каже, га?

Іван (в злости найбільшій): Не буде тобі більше світа. Я тебе научу послуху! Я тобі покажу, як встидати мене перед цілим селом!

Петро: Не хоче! Мене заступцю! А я на що приніс горівки, га?

Гершко: Но, но, то дівке трохи вередує, а як батько вибє пару разів, то все буде гаразд.

Данило: А всему тому винен той Мартин.

Петро: Я його научу, я його до суду, до штайрамту подам, я голова.

Химка: Дивіть, кумо, дивіть, а то дурна дівка!

Іван: Даруйте, добрі люди! Воно все буде добре, за три неділі буде весілє. Вже я собі пораджу. (До Ганни): А тепер з очий мені, бо до нещастя доведу.

Гершко: Тихо! ша! Ви ходіть всі до мене, там музике заграє і буде велике забавке. Ну ходім всі!

Петро: Та ходім! Смикнемо бодай горівки! Ходім Іване.

Іван: Не до горівки мені, але пійду, щоби полекшало трохи.

(Виходять всі, на кінци Проць, котрий цілий час дудлив, ховає хліб за пазуху і пяний виходить).

СЦЕНА XII.

Ганна (сама): Сталося! А тепер в Бозі однім і в Матири Його святій ціла моя надія.

СЦЕНА XIII.

(Входить **Тарас і Оксанна**).

Оксанна: Бідна моя Ганно! Не скривдили тебе?

Ганна: Ні, батько обиджав словами, на тім конець. Але від тепер хата тота станеться пеклом! Знаю я се, кілько витерпіти прийдеться тут мені.

Тарас: Дитинонько! не жити тут більше! По що виплакувати очи! Ходи до мене. В моїй хаті найдеться і кутик і кусень хліба і серця любячі для тебе.

Ганна: Спасибіг за добре слово! Але я тут остануся. То батько мій, за него я мушу дбати! Нехай бє мене, нехай зневажає, нехай і замучить, я не скажу ні слова. Коли Божа воля, щоб ми получились з Мартином, Бог дасть силу все пере-

нести; колиж ні, то чим скорше згину, тим ліпше для мене.

СЦЕНА XIV.

(Від перших слів Ганни: „Спасибіг за добре слово", **Мартин** неспостережений стоїть в дверях).

Мартин: О добре кажеш, моя Ганно! В Бозі надія! Він нас не лишить! (Бере її в обняттє).

Тарас: І він нехай вам так благословить там в небі, як я тут зі слезами благословлю вас.

Ганна: Спасибіг вам за серце так добре, так щире.

(За сценою чути притишину музику і крики).

Мартин: Чуєте? Там в корчмі музики і спів! Там люди покланяються чортови і тратять все: чистоту совісти, честь, майно. Облекшім і ми свому серцю піснею, а стане нам відраднійше.

(Всі).

З нами Бог могучий сильний,
Його ласки кождий жде,
В благодать свою обильний,
З нами Бог був, є, буде!

З нами Бог і Божа Мати,
Док ми з Ним, на всякій час
Против пекла можем стати,
І не злякне пекло нас!

Мартин і Ганна:

Просьба наша там при троні
В ясну зірку ся мінить,
В ясних зір тих міліоні
Цілим світом Бог рядить!

Тож відважно в кождій хвили,

Тарас:

Мольби наші в небо шлім,
Бог почує, подасть сили.

Мартин і Ганна:

Імя Боже прославім!

(Всі).

З нами Бог могучий, сильний,
Його ласки кождий жде,
В благодать свою обильний,
З нами Бог був, є, буде!

З нами Бог і Божа Мати,
Док ми з Ним, у всякий час,
Проти пекла можем стати,
А не злякне пекло нас.

———o———

АКТ III.

(Сцена як в акті першім. Діється два роки пізнійше).

СЦЕНА I.

(Петро, Данило, Григорій сидять на лавці).

Данило: Біда, тай годі. Тепер ні вперед, ні в зад.

Григорій: І Тарас війтом, а Мартин писаром! Кума Петра скинули, ще і слідство буде! І роби тут для громади добре! Хто ще знає, як випаде?

Данило: А тут Гершко казиться! Всіх поліцитує; кажуть, що післав нині по комісію на Івана; бідакови весь добуток заберуть, хиба з торбами пійти!

Григорій: А з нами чи ліпше? Йому нині; вам, мені завтра. Хто знав, що в тім жиді сидить! Здавався такий людяний, добрий...

Данило: А то понищив людий, поробив дідами, а тепер і кидається гадиною. А Ви Петре, що на то?

Петро: Га? Я голова! Я з Гершунцьом все тримаю. Він мені приятель. Я тілько табачки нюх, нюх, тай конець.

Григорій: Скінчилося ваше, коби тільки невинно не прийшлося вам потерпіти в Івановій хаті!

Петро: Що, я? Ану най спробують! Що мені Тарас! Я не крав громади, ще і свого доложив.

Данило: Та крали асесори і той писар, що утік. Жидови нічого не вдієте, він викрутиться.

Петро: Ні, Гершунцьо мій приятель, від брата ліпший! Я ще тут буду головою, побачите. Я тоді всіх научу...

СЦЕНА II.

(Вбігають: **Химка і Мотря**).

Химка: На силу прибігла до вас, панове рада.

Данило: Не рада ми вже, минулося наше! Та говоріть, що сталося?

Мотря: Нещастє!

Григорій: Та яке?

Химка: Нема правди на світі. Гершко чіпається мого Проця, що украв курку. А я до жида! Як ти смієш чіпатися мого чоловіка? Чи він злодій, чи що. А як злодій, то свій злодій, що тобі до того. Твого хліба не їсть!

Данило: Тілько твою курку. Та робіть собі у новітного війта справу, нам вже нічого до того!

Мотря: Бодай вас з тими новітними! От вже кума Івана з торбами пустять!

Химка: А все через тоту дурну дівку! Найби носа не дерла а пійшла була за кума, Петра, булаби нині панувала.

Данило: Не велике було би панство! І кум Петро не далеко стоїть від Івана.

Петро: Що я? Я не боюся нікого, я з Гершуньом, ми оба як один! Я тому Тарасови покажу, що то рити землю під мною.

СЦЕНА III.

(Входить **Проць** пяний).

Проць: А таки моє право: Він мене в пісок,

а я кажу: кого бєш, жиде? Він мене в друге, а я кажу, не бий жиде. Він мене третий раз, а я кажу: ну, ну, бий, а я пійду до війта. Він мене викинув за двері, а я тут прийшов! А що, не моє може право?

СЦЕНА IV.

(Вбігає **Гершко, Проць** ховається під лавку).

Гершко (кричить): Де воно, той злодій! Де воно? Я йому буду кости побити!

Петро: А, Гершунцю, мій приятель. Ходи, ходи, не кричи тілько!

Гершко: Що то є кричи! Як не кричи, що тобі до того, мені вільно!

Петро: А чогож ти розсердився, та я прецінь...

Гершко: Що ти! Ти таке саме злодій, як і він; ти ґой, я тебе буду зліцитувати, ти старе глухмак...

Данило: Ей Гершку! пошануй чоловіка, уряд громадський.

Гершко: Яке мені чоловік. Таке дід буде у мене в грубе палити, знаєш? Я вам покажу, що я тут є в громаді найстарше.

Григорій: Коби тілько право було за тобою!

Гершко: Що право? А ти мало право у мене пити на борг, ти ґой! Я тобі буду показати. А той Іван, тото мудрагель, воно нині ще пійде жебрати.

Данило: Хиба ти Гершко не чоловік! Він тяжко слабий, ледво з постелі зведеся, можеж пождати.

Гершко: Диви, яке ти мені адвокат! А він, як я платило за него банк, не чекав? Най і його і тебе буде здихати. Я вам буду дати читальню! Я вас научу!

Данило: А щож ми винні тому?

Гершко: Що то винні, я того не хотіло і вже! Тепер будете від мене мати а шварц-юр!

Григорій: Покарав нас Бог, коли жид так па-

ношиться понад християнський народ. Бодай ми його були не знали.

Петро: А я все з тобою, Гершунцю, ми оба приятелі!

СЦЕНА V.

(Входить **Іван,** слабий, підпирає його Ганна).

Іван: Слава Ісусу Христу, добрі люди.

Данило: Слава во віки!

Іван: На силу дійшов тут. Я до тебе, Гершку, прийшов!

Гершко: Чого було іти? Ліпше було прислати гроші і конець!

Іван: Гершку! І ти віриш в Бога! Видиш, я слабий, немощний і маєш ти совість випирати душу з мене!

Гершко: Ой вей! велике душа хлопське! Я не хочу твоє душа, я хочу мою працю!

Іван: Тиж сам накинувся мені з тими грішми. Сам всунув ти їх в руки, казавєсь, будеш ждати, доки не зможу віддати.

Гершко: А тепер не хочу ждати і кажу тобі, що я ще нині, як приїде комісія, буду тебе викидати з твоє хати!

Ганна: Гершку! умилосердіться. Батько мій слабий, помилуйте, пождіть пару неділь!

Гершко: Я не буду ждало! Диви яке мудре!

Ганна: Його убє тото нещастє! Живим не прогоните його з хати.

Гершко: То будуть йому з марами витаскати!

Ганна (клякає перед ним): Гершку! Я все зроблю, я пійду вам служити, я пійду вже і за Петра, тілько погодіть! Не гоніть батька з хати (плаче) не убивайте його.

Гершко: Видиш! тепер плаче! А хто вам, ґої, каже іти до жида? Чому ми не ідемо до вас? Я тобі кажу, що мені моє гроші має бути і конець.

Іван: Встань, Ганно, не проси нехриста! Пійдемо з торбами та з чистою совістю.

Ганна: Ні, я не встану. Ще буду його просити. Таж і він чоловік...

СЦЕНА VI.

(В дверях стають **Тарас і Мартин**).

Тарас: Ні, не чоловік він. Встань, чесна дитино, сором клячати у ніг жида. (До Гершка). А ти чого тут в шапці паношишся в громадській канцелярії?

Гершко: Пане вуйце, я прийшло сказати, що Проць украло мені курку.

Проць (вилазить зпід лавки): Неправда, бо то був когут, не курка!

Тарас: Хочеш справи, то стій спокійно. Я маю сказати, що заповіджена на нині комісія ліцитаційна не приїде!

Іван: Слава тобі Господи!

Тарас: Потіштеся Іване, потішся і ти, Ганно, все дасть Бог буде добре! Не вам хилитися перед жидом, що як пявка виссав цілу кров вашу і остаток майна поглотити має.

Ганна: О, спасибіг вам сердечно за братні сі слова.

Мартин: В пригоді стане вам наша читальня. Пильно складали всі її члени свої ощадности, наросли і проценти. Тож урадили ми, щоби, що можна і як можна поратувати вас. Іване, решту пожичуть добрі люди і нині ще сплатимо довг жида. Чуєш Гершку.

Гершко: Ну, я чуло таке делікатне слово. Я раде, що буду мою працю мало.

Тарас: Так, ти рад, що дурничка з рук утікає? Та гроший до рук не дістанеш. Скінчилося твоє. Ти крав і нищив громаду, а ще і других вдруляв в болото. Та прийшов час заплати.

Гершко (клепле зубами зі страху): Що я, пане вуйце, пане Тарас, я не винне...

Мартин: Справа ясна! Ти спроневірив сім соток, отже два рази тілько, кілько винен тобі Іван. А що покрав ти громадське добро, громадську кервавицю, то нема для злодія пощади.

Григорій: Цілком справедливо! Треба зараз віддати його судови.

Тарас: Так станеться!

Проць: Го, го, го! Злодія жида до суду. То він мусів сам собі украсти курку і на мене звалив.

Гершко (зі страхом): Що я до криміналу, я, ай, вей, я не винне, панове громаде, я бідне жидок, я слуга в громаде, я не винне.

Тарас: То суд покаже! Але тепер чинишся слугою громади а що було перед хвилею? Дідами звав ти той нарід, котрий тобі, драптюху, дав маєток.

Данило: До суду віддати його! І так безчестив нас не мало!

Петро: Що? Я за Гершунцьом, то мій приятель! Я його не дам скривдити.

Мартин: Цить Петре, не мішайте. Той приятель добрий заведе і вас може ще, хоч невинного, перед суд!

Петро: Га! мене до суду? Я не крав громади.

Тарас: Ми знаємо всі се, що ви не скривдили загального добра, але недбальством і нерозумом довели ви до нещастя. А тепер зробимо конець з жидом.

Гершко (котрий цілий час трясеся, кидаєсь до Тараса, лапає і цілує його руку, таксамо Мартина, Івана і Ганну): Я невинне, ратуйте мене! Я буду зараз дати гроші, ціле сімсот риньске, я буду вірно служити за громаде! Я ой вей мір! (Рве собі волосє).

Мартин: Ми з начальником нарадились. Не хочемо судів і протоколів, бо то забирає тілько часу і веде клопіт за собою. Не хочемо на біду

наводити і кума Петра, бо його ждала би за недбальство кара. Слухай жиде! хочеш, заплати, що недостає в касі, цілих сім соток і нині щезай з села.

Гершко. Ай вей, сім сотки! Може би одно було досить?

Тарас: Мовчи, не торгуйся! Жандармів що йно не видно.

Гершко: Ой вей, на що жандар! Я ся бою за жандар. Я буду дати гроші і буду сиділо вже тихо в громаді.

Мартин: Не останеш тут; і так тобі роботи не стане. Всі, котрі приступили і приступлять до читальні, шлюбують святу тверезість, а мало остане хат, де горівка ще знайде приступ.

Гершко: То я вже буде дати гроші, півтора сотки, ну дві сотки (витягає з пуляреса гроші) півтретя... більше ні...

Іван: Диви Ганно, се гроші, котрими мав він забрати майно наше. Сам собою побиваєся нехрест.

Тарас: Даш пять соток а дві Іванових і пійдеш з очий.

Гершко. Аби я так здорове було, що не маю, аби я так...

Григорій (дивлячись у вікно): Дивіть, жандарми два ідуть.

Гершко (кричить): Пане вуйце, тут є три, чотири, пять сотки, ой вей, ой вей. А тепер я побігну до міста до дохтор, а моє жінке тутки забере все і буде втікати, ой вей, ой вей. (Летить до дверий, всі сміються).

СЦЕНА VII.

Тарас: Господу Богу слава, злого духа нема більше в громаді. (Підходить до Івана). Так, куме, будьте спокійні, все гаразд буде.

Іван: Тарасе, Мартине, завинив я перед вами,

я мав вас за ворогів, ворогував і сам на вас, а ви мої приятелі щирі. О простіть мені і Боже вам заплать! (Цілується з Тарасом і стискає голову Мартина, той цілує його руку).

Григорій: І нам простіть, Тарасе. І ми не мали розуму, боялися ваших рад, слухали жида і зле вийшли на тім.

Тарас: Та все ще гаразд буде, поки в Бозі надія, а руки здорові, ніхто не пропаде і громада нікому не дасть загинути. (До Ганни). А якуж нагороду тобі признати чесна дівчино? Ти натерпілася, напобивалася тілько.

Ганна: Нічого я не вдіяла. Сповняла я і сповняю тілько волю божу. І Бог нехай вам нагородить, що ви спасли мого батька від нещастя; о, бо він був би не пережив того.

Іван: Добра моя дитино, чи мало сліз поплило з моєї вини з твоїх очий? Я, шукаючи щастя для тебе, нераз скривдив тебе і обидив. Але для тебе маю я нагороду. Мартине возьми її і жийте сердечно, по божому!

Ганна і Мартин. О, добрий батьку! (Цілують його руки, він стискає їх).

Химка (до Мотрі): Дивіть, а то кумедія!

Мотря: Кумедія!

Химка: Ходім, ходім, людям розказати! (Вибігають).

СЦЕНА VIII.

(Тісамі без **Химки і Мотрі**).

Тарас: Так то, де тверезість, де наука, там добро буває.

Григорій: Свята правда, за пізно тілько пізнаємо се.

Данило: Ліпше пізно, як ніколи. Я перший впишуся до читальні.

Григорій: І я, хоч неписьменний, а ви Петре, що?

Петро: Я до Гершунця, я до мого приятеля, я тут голова... не позволю, я не боюся. Ходім до жида... Я поставлю кватирку. (Іде до дверий, обертається, а видячи, що всі стоять): Ніхто не іде, а то як?

Проць: Чому ні! Ідуть люди, прецінь я іду. (Виходять).

СЦЕНА IX.

(Тісамі без **Петра і Проця**).

Мартин: Тоті вже пропали.

Данило: І кілько то так пропадає народу через темноту і пиянство...

Тарас: І через то бідні ми і дуже невідрадні, а посторонні сміються з нас.

Іван: Але ліпше буде! Бо ми учити-мемо діти і внуки наші, що молитва, наука, тверезість і праця, то твердиня народа і сила його.

Тарас: Ідуть наші читальники вже. (За сценою чути хор):

Хор:

В Імя Боже тут вертаєм,
Богу дяку за се шлемо,
В Імя Боже всіх витаєм,
Імя Боже всім несемо,
Тож най кождий, як лиш може,
Прославляє Імя Боже!

СЦЕНА X.

(Входять в половині стиха члени читальні, жінки, дівчата, діти, парубки, мущини — всі співаючи).

Квартет:

(Ганна, Мартин, Іван, Тарас).

А ми щирим серцем раді,
Що вже хмара уступає,
Що в нещасній тій громаді,

Всіх наука поєднає
І настане щастє гоже.

(Всі).

Будем ся молити,
Будем ся учити,
Будем ся трудити,
Будем ся трезвити,
Будем Русь любити,
Будем в згоді жити.
В Імя Боже.

В Імя Боже ся єднаєм,
Богу дяку за то шлемо,
В Імя Боже всіх витаєм,
Імя Боже всім несемо,
Тож най кождий, як лиш може,
Прославляє Імя Боже!

Тарас: І так вернули ми назад тут, відки нас прогнали. Було нас перше мало, дуже мало, а тепер ледво пару родин, що сторонять від нас. Так то поблагословив нам Бог і явно світови стало, що правда все горою.

Іван: А я дякую вам за сердечну вашу поміч. Благослови, Боже, трудам вашим, а я подякую вам, коли тільки трохи прийду до сил, за три неділі на весілю Мартина з моєю Ганною.

Мартин: Дякую і я — і з цілого серця голошу: Най жиє Україна, най жиє народ український, най кріпиться. Най сонце ясне, погідне освічує українські стріхи наші. Най богацтвом жнив славляться українські ниви. Най золоті хрести сіяють на церквах українських. Най воскресне славна українська минувшість, най забудеться давна українська безрадність, а сильний, жиючий краситься український дух і український люд най славить в щастю і долі!

Хор кінцевий.

Мартин:

Дві любки кохаю, а любки тоті,
Мов цвіти в розмаю, так милі мені.
В чувствах тих сердечних, невинних святих,
Весь вік рад я жити і снити при них.

Ганна:

Двох любків кохаю, а милі тоті,
Мов цвіти в розмаю, так любі мені.
В чувствах тих сердечних, невинних святих,
Я все рада жити і снити при них.

Мартин:

Хто є твій любчик позволь спитати,

Ганна:

Кого ти любиш, я хочу знати,

Хор:

Хто вам є милий ми хочем знати!

Мартин:

Скажу тобі:
Голубка перша моя любима
То є землиця моя родима.
Над все милійша мені вона,
То вітчина.

Ганна:

Перший мій милий святий любимий,
То край рідненький, край мій родимий,
Моя потіха, радість одна.
То вітчина.

(Мартин і Ганна повтаряють своє).

Хор:

Скарбниця серцю, усіх любима,
То є землиця наша родима,
Над все милійша мені вона
То вітчина.

Мартин:

Хто другий любчик позволь спитати,

Ганна:

Хто друга любка, я хочу знати!

Хор:

Хто вам ще милий ми хочем знати.

Мартин:

Друга голубка то ти єдина,
Ти моїм скарбом щастєм цілим,
Життє з тобою мов та година
Промкне, пливучи щастєм одним.

Ганна:

А другий голуб, то ти єдиний,
Ти моїм скарбом, щастєм цілим,
При тобі довгі життя години
Промкнуть, пливучи щастєм одним.

(Мартин і Ганна повторяють своє).

Хор:

Жийте все з Богом, то скарб єдиний,
Бог Отцем тому, хто жиє з Ним,
В правді, в любови життя години
Промкнуть, пливучи щастєм одних.

Конець.

УВАГА: Там, де нема відповідних сил до виконання співів кінцевих, даємо таке закінченнє:

Тарас: А тепер заспіваємо собі на знак, що нова надія входить в наше серце. Де чути спів, коби не грішний, там веселість, а де веселість, там чиста совість, там правда, а правда все горою.

Хор співає якунебудь пісню.